

140
29

(A) अथ जगन्नाथ पांडितराज प्रणीता गङ्गाकहरी ।

(B) शिशुपालवधम् ।

Shishu pal vadham

ॐ नमः श्रीगणेशाय नमः स भू क दं सो भा ऽपं सक लं सु धा पाः किमपि त न्मते स्वर्ग्य लीला ज ॐ
१ नतिजगत् संत पर शोः ॥ श्रीतीनां सर्वस्य सुकृतमथ मूर्तसुमनसां सुधासौ दयते स
विष्णुमदिवं नः शमयतु ॥ १ ॥ दरिद्राणां देव्यं दुरितमपदुर्वीसन तत्तां दूतं दूरीकृ दं
र्वन् सकृदपि गतो दृष्टि सर सिं ॥ अपि द्रागा विद्या इमद्रत्न न द्रीक्षा ऽक रित प्र
वाह रस्ते वारं श्रियमयमपा रं दि शा तु नः ॥ २ ॥ उदयन्मार तं त स्फुट क पट्टे रं वेज्जन
नीकृ टा द्यव्या क्षे प क्ष क्ष रा ज नित संक्षोभ निवृत्ताः ॥ भवंतु त्वं गं तो तर सिर सिं गंगा तनु मुद्राः
संरं गाः प्रोतुं गा दुरितमय भं गा य भं वताम् ॥ ३ ॥ तवाप्यं वा दं वस्फुर दत्त घु गवै रा सह सा सा मया स
र्वे व जा शर सिं भय नी ताः सुर ग रा गाः ॥ इ द्रा नी मो द्रा स्यं भज सिद्ध यदि भागी र धित दानि
रां धारो त्ता रो दि मि कथ य क्रे शा मि ह पुराः ॥ ४ ॥ स्मृ ति पा ता पुं शा म कृत सकृ ता नां भ पि ॐ
य या हर सं त सं द्रा ति मि र भि व चं यं श सर सिं ॥ इ यं का ते मूर्तिः सकल शर सं १

सेयसवित्ताममातःसंतापं विविधमपि पापं चतुर्तां ॥ ५ ॥ यूपि प्राज्यं राज्यं तुरगामि
वपरित्यज्य सहश विलो ल द्वा नी रं ~~स्निग्धतां~~ तव जननि ती रं स्मित वृत्तां सुधातः स्वा
दीयः सति तमभरमावृत्तिवतां जनानामानंदः परितः सति निर्वोरापदवीम् ॥ ६ ॥
~~सुखं~~ स्मृतं सद्यः स्वां तं विरचयति शं तं सकृदपि प्राप्तिं यत्पापं भूति भवता
पंचतरुति ॥ ३ ॥ दंतं तदं गो निभवरं रमणीयं स्वतु पदं समप्राणा प्राते चदन कमलां तर्वि
लसतु ॥ ७ ॥ प्रभाते स्मातीनां नृपति रमणीयं कुचं तदीयां तोया वन्मातमिति तत
वृत्तं ये मृगामदः ॥ ८ ॥ मृगास्मावद्वेमानिक सतसहस्रे परिवृतः विसंति स्य धं
दं विमल पं पुषो नंदन वनं ॥ ९ ॥ यदंतः सेतं तो वरुत तं रसं तो समरितान काक्रान का
धीस्वरनगर साक्रां ममनसः ॥ निवासा लोकानां ॥ जनिमररा सोकापठ ररां ॥ तदेत नेती
रं प्रम शमन धीरं म द्दुनः ॥ १० ॥ नयत्ता ॥ धो दे दे रि पिठा ति ॥ तमे दे र वसितं नय
स्निग्ध जीवानां सरति मनो वागवसरः ॥ निराकारं नेत्य निजमहिम निर्वोसित तमो

ॐ
२

विश्वं दयतत्वं सुखं नित्यं न विषयः ॥ १० ॥ मत्ता देने ध्याने वैदु विधायिताने रपिचयन् मू
लभ्यं घोराभिः सुविमलतपोराशिभिरपि ॥ अचिंत्यं तद्विज्ञेयः पदमखिल साधारणतया द्रष्टव्यं
केनासितमिह तुलनीया कथयन् ॥ ११ ॥ नृणां भीष्माभावाद्दृष्टिपरितरसाः भवभयं शिवायास्तमूते
करुणमहिमानं निगदतु ॥ प्रमथमानायाः परममनुरोधं गिरिभुवो विहायः श्रीकण्ठशिरसि नियतं द्या
व्यतिथं ॥ १२ ॥ विनिधायुस्तै रपिचपरितार्यो रितोपनिर्वाच्यानि ब्रह्मेः सपुत्रकमपास्यानि सु
नैः ॥ १३ ॥ तंती लोका नाम नव रतमेनां सिक्थियतां कदाप्यश्रान्तत्वं जगति पुनरेका विजयसे १२ सव
तंती स्वर्लोकादव नित्यसोकापहृतये जगज्जूरं यो यदसि विनिवद्धा पुरमिद्रा ॥ अये नित्ये
मानासपि मनसि मोहं न यतां गुरुणां मे वायंतव जननिदोषः परितारं १४ जनान्यंधान्यं
नृप्रकृतिवधिरानु किं विकल्पान् १५ तद्वस्तु नस्तारिव तदुरित निस्तारं १६ रगिन् ॥
नितिर्पैर्निर्धूकानपिच निर्यातनीपैतौ नरानं वत्रातं ह्यमिह परममे सजमसि १५ स्वभाव
स्य च्छानां सतजसि सिरारणमयमपामपारं स्तमा तजयति मकिमाकोपजगति
मुद्रायामयं निष्ठुतलमनवद्यद्युतिभूतः समासाद्य द्यापि स्फुरत्पुलसा द्या सजयजः १६

मू

३

कृतशुद्धेनस्कानपम्परितसंतममनसः समुद्धर्तुं संति ॥ भुवनतले तोषे निवर्तते ॥ १५ ॥
श्रितप्रसरगतिपथातीतचरितान्नरान्दूरीकर्तुं त्वमिव जननी त्वं विजयसे ॥ १६ ॥ निधानं धर्म
रंगं किमपि च विधानं न वस्तु प्रधानं तीर्थानां त्वमिव जननित्यं मत्परिधानं विजगत्तः समाधा
नं बुद्धे रथसत्तु निरोधानमधेयां श्रियामाधानं नः परितरतु तापं तत्र वपुः ॥ १८ ॥ पुरोधायं धावं द्रविरा
मदिराधूरिगद्विशं महीपानां नानातरुणातरवेदस्य नियतं ॥ ममेवायं मंतुः स्य तितरातहंतुर्जडधियो
विकोऽः सोमातयदित् कुरु रागतः ॥ १९ ॥ मरुत्तलीला लोत्ततं हितुलितं भोजपदली सत्त
तां श्रुवातश्चरुविशस्को कुमरुचि ॥ २० ॥ सुस्त्रीवश्रोजक्षरदृगक्षजं वात्तजटितं जलं ते जंवातं मम
२ जलनजनि जंयतु ॥ २१ ॥ समुद्रजिः पद्मारमरापदपद्म मत्तनवा निवासः कंदर्पप्रतिटजय ॥ २२ ॥
भवने ॥ २३ ॥ मृपायं व्यासं गतपति निस्तारका विद्यो न क्रस्मा दुर्लभं सत्तु जननि जागति जागति २१
नरोभ्यो यांतीनां कथयतु नीनां कृतमया पुराणं शंभुः सुरधुनिक पदो धिरुक्ते कथा
यश्रीभर्तुः पदकमलसालिसलितैस्तुलाते सोयस्यां तव जननि दीयेत कविभिः २२ ॥ २३ ॥
२४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

४०
३

यद्यपि नैऋतं निरुद्धं चेत्समाधिं विधाय रत्नं सुखे सेतात्तरि रविरतं नृसुतं रक्तं प्रायश्चित्तैस्तमपत मु०
पोदानयजनैः सवित्री कामानां यद्विभवनिजागतिजगती २३ पुनायः सेताद्विधायितगतिः पुराणगतिः
पतन्निस्सोद्वीगविधायितः सिद्धमिषजं सुधासिंधुं तृष्णाकृतितृदयो मातरमयं शिशुः स प्राप्तत्वा महामिह वि
दध्याः समुचितं २४ विलीने वैवस्वत नगरकोलात् लभ्यते गतादृता इरं कचदपि प्रेता नृगापितुं विमानानां वा तो विल
लपनीयी यीदृक् वषट्कपाते कृत्या रोग यद्वद्विषमती मंत्रमगात् २५ सरस्वती क्रोधा प्रवृत्ततरसं जातजटितं ज्वरजा
लाजालज्वलितवपुषा नः प्रनिद्रितं ॥ तं रंतां सतापं कमपि मरुदुत्ता सत्तरि चराश्च यमायः करणसररायो दिव्यस
रितः २६ इदं विवक्षां उ सकलमुवना भोगमवन्तरं गौं सतात्तु ठनिपरितः ति दुक्मिव ॥ सपेक्षश्रीकं टप्रविततज्ज
जूरजटिलो जलानां संधातः सचजननिता पंत रतुनः २७ त्रपंते तीर्थनिचरितमिह यस्या दृतिविधौ करं करे
कुर्वत्सपि किल कपालिप्रभृतयः ॥ ३ मंतं मा मवत्तमियमनुकं पाई दृदये पुनाना सर्वेषा मघमपनदं दृत्तयसि
२८ स्वपाकानां व्रतैरमितविचक्रिस्ताविचलितैर्विमुक्तानामेकं विलसदं नमेनः परिषदां प्रहो मा मुदं तु जननिघ
दयं त्याः परिकरं तद्वत्साधो कुरु कथमिव समर्थे नरपशुः २९ नकोपे तावं तं वल्लु समथमारम्य मिलिता यदुद्धार
दारा द्ववनिजगता विस्मयमरुः ३० ती मा मीतं ते मनसि चिरकालं स्यात् वती मयं संप्राप्ता तं यत्प्रवृत्तं विदुमव

स्वर्गनिवासं गोविपतमपमिथ्याप्रत्यपनंकुतकेश्यभासः सततपरिपैसून्यजनने अपिश्रावं श्रावं मम तु पुनरेव
४२ रागा रगान्ते तत्कोनामक्षरा मपि निरीक्षेत वदनं ३१ विशालाभा माभ्या किमिह नयनाभ्यां स्वतु फलं न
राभ्यामात्मीया परमरमणीया तव तनुः ॥ ३२ यं हि न्यक्रो जननि मुनुजस्य श्रवणयो र्पर्यै मतिर्यात सावत
हरितीला कलकलः ३२ विमानैस्व घटं सुरपुरमयं ते सुकृतिनः पतंति द्वाकपापा जननि नरका तः पर
वसाः ॥ विभागो यंतस्मिन्सु मम यमुतौ जनपदे नयत्र त्वं लीला दत्तित मनुज शेषकलुषा ३३ अपि
धृतो विप्रान विरतमुशंते गुरु सतीः पितृ तौ मैरेयं पुनरपि हरेतः चकनक्रं विहाय त्वयं ते तनुमतं नु
दाना ध्वरजुषा मुपयंत कीडं परितल सुरसंभावित पदाः ३४ प्रत्यभ्यं सौरभ्यं हरि सततं यः सुमनसा
क्षरान् देव प्रारगानपि विरहशक्त सतां ॥ तद्रीयानां लीला च तितल हरी रंग व्यतिकरा पुनीते सोपि द्वा
गहह पवमान सिंभुवन ३५ कियंतः संत्येके नियतमिह लोकार्थघटकाः परेषु तामानः कतिच परलोक
प्रसंगिनः ॥ सुखं शेते मातस्त्वव स्वतु कृपातः पुनरयं जगन्नाथः ३६ स्वतः विनितित लोकद्वयभर
३६ भवत्यातिवासा धमपनितया सं ३७ परिषत्परित्रा रास्नेहः क्षपयितुमस्वतु यथा ॥ भवाथ

वंप्रेमादुरितनिवहेखवज्जगतिस्वभावोपेमा सर्वैरपि स्वतु यतो दुष्परितः ॥ ७ ॥ प्रदोषां तर्ह्यस
 मुरमयनतीतोदृतजटातटभोगाप्रैस्वत्ततरिभुजसंतानविधुमिः ॥ विलम्बकोउकीउज्जल
 उमरुटंकारसुमगास्तिरोधतातापंविद्वशतर्हनीताउवविधिः ॥ ३८ ॥ सदैवतथेवार्पितकुस
 लंचिताभरमिमांयदितंभामंवयजशि समयेस्मिन्सुविषमो ॥ तदाविस्वाशोयंत्रिभुवनत
 नादस्तमयतेनिराधारचेयंभवतिस्वतुनिर्व्याहकुरुग ॥ ४० ॥ कपर्दीदत्तस्यप्रणयमितरर्धा
 गपुवतेःपुरारेःप्रैवंत्योमृदुततरसीभंतसररौ ॥ भवात्यासापत्न्यस्फुरितनयनंकोमल
 रुचाकरुणाक्षितास्तेजननिविजयंतांततरयः ॥ ४१ ॥ प्रपद्यंतेकाःकतिनभवतीमत्रभव
 तीमुपाधिःस्तत्रायंस्फुरतिमयनंकोमलरुचौ ॥ ४२ ॥ भीष्मवितरसी ॥ स

148
 29 (A)

यान्यः

मघ

वर

विषक्षमात्मेनाहृतः पार्थेनाथद्विष-मुहं अभिचैद्यं प्रतिष्ठातुरासीत् कार्यद्वयाकुलः १ गुरुकाव्यानुगां चि
मच्छांद्रीमभिनेमः श्रियं सार्द्धमुद्धसीरिभ्यामथासावासदत्तदः २ जाज्वल्यमानाजगतः शतं तपे समुपेयुषी
योतिष्ठसमावेद्यामसौ नरसिंशिखित्रयी ॥ ३ ॥ रत्नसंभेयुसंकांतपतिमासेचक्राशिरे ॥ एकक्रिनोपिपरिजः पौर
षेयवृताईव ॥ ४ ॥ अध्यासामासुस्तुंगहेमपीठान्त्रियन्यमी ॥ तैस्तेहेकेसरिकांतत्रिकटशिखरोपमा ॥ ५ ॥ गुरुद्वयाय गुरु
रोगरुभयोरर्थकार्ययोः हरिर्विप्रतिषेधंतमाचक्षेविचक्षराः ॥ ६ ॥ द्योतितांतः समैः कुंदकफलाग्रदुतः स्मितैः स्तपितेवाभवत्तस्य १३
पुष्पवर्णसस्वती ॥ ७ ॥ सवमिरामसरूपयानीयावुचां सिनः पुष्पमपुष्पजायनादकी यस्य वसुनः ॥ ८ ॥ कद्रुदीकृतभू
पान्नाम्रानृपिर्निषादिसां विनाप्यस्मदलेषु रिद्धा येतपस्सुतः ॥ ९ ॥

५१

140
29 (13)

मृ

मो १

१

मा १
का १
ग १
ग १

उजिळमानस्तुपरोमेपेक्ष्यः पथ्यमिच्छतासमोहिनिष्टेगन्नातौवस्यतावामयः सच १० नदूयेसावतीसुनुर्यन्म
ह्यमपराध्यति यत्तुदंदह्यतेलोकमदोदुःखाकरोतिमां ११ ममतावन्मतमिदं श्रूयतामंगवामपि सातसारे
पितृत्वैकः संदिग्येकार्यवास्तुनि १२ यावदर्थपदावाचमेवमादायमायवः विराममहीयांसः प्रकृत्यामि
तमाविराः १३ ततः सपत्नापनयस्मरणानुशयसुहृद् ओष्ठेनसमोरासोषविंवचुंवचुचुना १४ विवक्षिता
नर्थविदस्तक्षप्रतिसंहतां प्रापयन्पवनव्याधेर्गिरमुत्तरपक्षतां १५ वृत्तियन्मदिरास्वा दमदपा
टसिततीरेवतीवदनेस्त्रिष्वपरितुष्टेदृशौ १६ भाशेखलोपवधूस्तनकार्कश्यसाक्षिणी म्ना
पयन्मभिमानोस्त्रोर्वनमात्मनिर्लेः १७ दध्यसंध्यासराव्योमसुरत्तारानुकारिणीः द्विषदेवोपस्कं
गसंगिनीः स्वेदविषुषः १८ प्रोत्सलकुंडलप्रोत्पन्नरागद्वयलिखा हस्मोत्तरासंगरुचंविदधद्योतपस्व

१५
१६
१७
१८

ककुक्षिकन्यावक्रांतर्वसवध्याधियासया मुखामोदं मदिरया कृतानुव्याधमुद्धमन २० जगाद्वदन
ध्वजपद्मपर्यंतपातिनः नयन्मधुलिहश्चैवमुदग्रदशनं शुभिः २१ यद्वातुदेवेनादीनमनादिनवमीरितं व
चतस्तस्य सपदि क्रिया केवलमुत्तरम् २२ नैतत्तत्त्वध्वपिभयस्यावचोवचातिशय्यते इंधनोधधगप्यग्नि
स्त्रियानायेति पूषणं २३ संक्षिप्तस्याप्यतोत्येववाक्यस्यार्थगरीयसः सविस्तरतरावाचोभाष्यभू
ता भवन्तु मे २४ विरोधिवचसो मूकान्वागीशानपि कुर्वते जगानुप्यनुत्तोमार्थान्प्रवाचः कृतिनांगिरः २५
यजुणाः शक्तयस्त्रिभिः सिद्धयश्चोदयात्त्रयः ग्रंथानधीत्यव्याकर्तुमिति दुर्मेधसोप्यत्वं २६ अन्तिकेऽदितया
र्षस्यवाजालं वामिनो वथा निमितादपराद्धेयोर्धनुष्कस्येव वलितं २७ सर्वकार्यशरीरेषु मुक्तांगस्त्वप्यपंचकं
सौगतानामिवात्मान्यो नास्ति मंत्रो महीभूताम् २८ मंत्रो यो धइवाधीरः सर्वंगैः संवृते रविचिरं न सहते स्थानुं पर

भ्योमेदशंकया २८ आत्मोदयःपरिज्यानिर्द्वयनीतिरितीयती तदुदीकृत्यकृतिभिर्वाचस्पत्यं प्रतायते ३० तद्वि
योगः परेणापिनमहिम्नामहीयसां पूर्णचंद्रोदयाकांक्षीदृष्टांतोत्रमहार्णवः ३१ संपदासुस्थिरंमन्योभवेतिस्थ
त्ययापियः कृतकृत्योविधिर्मन्येनवर्द्धयतितस्यती ३२ समूलघातमघ्नतः पराज्येयंतिमानिनः ॥ प्रध्वंसितांध
तमसस्तत्रोदहरां रविः ३३ विपक्षमखिली कृत्यप्रतिष्ठाखलु दुर्लभा ॥ प्रनीत्वापंकतांधूलिसुदकेना
वतिष्ठते ॥ ३४ धेधियतेयावेदकेपिरिपुस्तवृत्तः सुरं ॥ पुरकिञ्चातिसोमंहिसंहिकेयोसुदहं ॥ ३५
सखागरीयानृशत्रुश्च कृत्रिमसोहिकार्यतः स्याताममित्रोमित्रेच सहजप्राकृतावपि ३६ उपकञ्चिरिणासंधिर्मित्रेणाप
कारिणा उपकारपकारैरहितुक्ष्यं लक्षणमेतयोः ३७ त्वयाविप्रकृतश्चेत्योत्तमिणीं हरताहरे वद्धमूलस्यमूलं हिमहृद्वरत
तेः स्त्रियः ३८ लयिबौ मगा तने तुमरोत्तमिमा प्रोषिता यमरागमेशो रंघकारस्तटी मिव ३९ २

विराहभवता

आसप्यालमिदं वभ्रौ र्यसदारनपाहृत् कथापि खलु पापानामलमश्रेयसेयतः ४० विराहस्यं भवतौ च नः
 निवर्त्यते रिः क्रियया सभृतश्रवसः सुतः ४१ विद्यायवे रं सामर्थे न रोऽरो य उदासते प्रक्षिप्यो दृष्टिं कक्षे शेरते
 तेभि मासते ४२ मनाग नभ्या वसावा कामे क्षाम्यतु यः क्षमी क्रियाक्षममिहारेण विराध्यंते क्षमेतकः ४३ यय
 दाभरस्य सांपुंसः क्षमालज्जेवयो धितः ॥ पराक्रमोपरिवेवै थात्यं सुरे तेष्विव ४४ भाजीवयः पराव
 जा दुःख दग्धो पिजीयति ॥ तस्या जन्मनि रेवा सुजन्मनी ज्ञेशका सिताः ४५ पादाह तं यदुथाय मूर्ध्ना न
 विरोहति ॥ स्वस्था देवा पमाने पिदेहि नस्त दं रजः ४६ य संपादयतः कंचिदर्थं जाति क्रियागुरोः यद्द्वारादिवपुंसः संजगै
 जन्ममन्मके वलं ४७ तुंगतमि वि तुराना द्यो ने दंसिं धावगा ध नायलं धनी य ताहेतु रुमयं तुम्ह न सिनि ४८ तु
 ये पराधे सभा नुमि नुम तं चिरे रायत ॥ हि मां शि ४९ मने स ते नन्मदिम्नः स्पृष्टं फलं ४९ स्वयं प्रसा म तूये पिपरवाया

साध

३

दुपेयुषि॥ निदर्शनमसारां लघुर्वहत्तरां नरः ५० ते जसि मुखे ते जस्योदवीयानपि गच्छते॥ पंचमः पंचतप
सस्तपनो जातवेदसा ५१ यकृत्वा हेलया पादमुच्चैर्ध्वं सुविधिषा कथं कारमनलं वाकीर्तिमधि
रोहति ५२ ग्रंकादिरोपितमवाश्चद्रमाम्बुलालाह्रनः केशरीनिष्ठुरक्षिपमगूथोभ्रमादि
पः ५३ चतुर्थोपायसाध्ये तुरिपो सात्वमाप क्रियारवेद्यमाम्बरप्राध्यकोनसापरिसं
चति ५४ सामवादाः सकोपसप्तस्य प्रसुतदीपकाः प्रतप्तस्यैव वरुसा सर्पिषस्तोयविंदवः ५५ गुराणां नामा
यथा तद्ध्यायं विद्वा वयंति ये॥ श्रुमायज्यजनारानां दूष्यास्तेशु संनिताः ५६ स्वशक्त्युपचये केचित्क
रस्यम्भुने परेयनमाहुर्यासीनं त्वामुद्यापयद्वयं ५७ त्रिलोकप्रियं तोलोकानलं ध्यानलदियसः

यादवांभोनिधीन्तुवेवेलेवभक्तः क्षमा ५८ विज^{सु}स^{पि}सेनायाः साक्षिमात्रेयदिश्यताम्रापक्ष
जा^{वि}जिसमीक्ष्योक्ते बुद्धेर्भोगाद्वात्मनि ५९ ह तेहिडिं वपुरा राजि द्वे मानुरेयु वि॥ चिरस्यमित्रयस
नी सुयमोदमघोषजः ६० नीतिरापदिदम्यः परः क्षमानि नेहिये ॥ विधिचुर्विचुंतु दसेयपूरीसासे
सवायसः ६१ अन्यदुच्छ्रयलं सत्वमन्य च्छास विनि यंति तं ॥ समानाधिकरणं हि तेजसिभि
र्योक्तः ६२ इं प्रस्यगमस्तावत् कारिमासंतु चेदयः ॥ ^{मा}कदंति सान्निध्या दामनी मू त नू रुहः ६३
निरुद्धवीरधासारप्रसारगा उवव्रजं ॥ उपरं च तु दासा हीः पुरीमाहिमती द्विषः ६४ ६५ ६६

माघ ८ यजतां पांडवः स्यमिव त्विदं सप्तपत्ति नः ॥ वयं ह नाम द्विषतः सर्वः स्वार्थं समीहते ६५ प्रायतानं विद्युतांसं सर्ग २
पत्तं पक्वोदकं रोचिषां ॥ शस्त्रैर्द्विषच्छिरश्छेद प्रोच्छलच्छेद शितोक्षतैः ६६ हृदयसंरं किरोगवा
शीर्वलास्या लेख्यदेवताः ॥ समानि कानि प्रतिध्याने भर्तया वै वदन्निव ६७ निशम्यताः शे
षगावीरमिधानुमद्योक्षजः ॥ शिष्या यवहृतां पत्युः प्रस्तावमर्दिहृशा ॥ ६८ ॥ वारतीमा
~~हिनमरा मया नुदत मुदवः नभ्या मुतथा नुजवा जगादा मजम~~ ६९

संप्रत्यसांप्रतां वक्तुमुक्तेमुसलपाणिना निर्धारिते र्थे लेखेन लघुत्वा खलु वाचिकं ७० तथापि यन्मध्यवितेऽङ्गरित्य
स्ति गौरवं ॥ तत्प्रथमं जककर्तव्यमुपैति मम जपतः ७१ कौशिकः कतिपयैरेव ग्रथितस्य सै रै रिव ॥ अनन्ता वाक्पुत्रस्याहो
यस्यैव विचित्रता ७२ बहुपि स्येच्छया कामं प्रकीर्णमभिधीयते ॥ अनुच्छिन्नमित्यर्थं संवदः प्रवदो दुरुदाहरः ७३ मदी
यसीमपि घनामनस्य गुराकल्पितां विस्तारयन्ति निपुणाश्चित्रा वाचं पटुमिव ७४ विशेषविदुषः शास्त्रं यत्नवद्वा
द्यते पुरः ॥ हेतुः परिचयस्यैवैवक्तुं गुरानि कैवसा ७५ प्रजे साहायतः स्वाभीयते तादात्म्यात्मनि ॥ तौ
हिमूलमुदेयं त्याजिगीर्वाणसंपदः ७६ सोपावनां धियं धीराः स्येयसीवद्वयं नित्ये ॥ तत्रानिशं निवसन्नामेजा
जानते जातु नमसं ७७ स्यं निशारवतीक्षाः सौकमनविशं चति ॥ बहुस्पृहापि स्युर्न स्यीयते बहिरश्मवत् ७८ ६१६१

त ६

२२

क६

माद्य

५

आरंभंते स मेवा नाः कामं ज्ञातवन्ति च ॥ महारंभाः कृतं धियस्मिष्टं तिच निराकुलाः ७८ उपायमास्थित
 म्या पिश्यं यथाः प्रमाद्यतः ॥ हतिनो पशयस्यो पिशया लुम्भा युमर्मान् ८० उदेतुमत्यजन्नी हारा जमुखा दश
 स्वपि ॥ जीर्णग्रीश्वरे को दिन कदा दित्येविव क ८१ बुद्धिसाक्षः प्रकृत्यंगो घनसंवृति कंचुकः ॥ चा
 रक्षरोगा दूतमुखः पुरुषः कोपि पार्थिवः ८२ तेजः क्षमावान् कैतं कालं जस्य मही पते नैकमोजः
 प्रसादो वो स माव विदः कवेः ८३ कृतोपचारो कपि परे नारविष्क त विक्रियः क्षमाद्यः कुरु ते पोषं प्राप्ते
 काले वा दोयथा ८४ मृदु ज्यवहितं तेजो नो कुमर्थान् प्रप्रेते ॥ प्रदीपः स्नेमा द ते दसया ज्यंतरकस्यया ८५ ना
 लं वेत्त देवि कतं न निबिदति पौरुषे शो दो यो सत्क विरिच द्यविद्वानपक्षते ८६ स्थायि नो र्थे वतंति भावाः संचारि रोगे

राष्ट्र
संगीत

ह६

प्र७

५

यथा॥ रसस्यैकस्य नूयं सप्तधाने तुर्महीनतः ८७ तं त्रिवापविद्यायोर्म उलायविधिं विता ॥ मुनिग्रहानेरं देशाफरींद्रा
इव सत्रवः ८८ करप्रवेद्यामुक्ताः प्रभुशक्तिं प्रणीयसीं ॥ प्रजावलरुहमूलः फलतुसाहपादतः ८९ यय्यमवाप्रधानाद्वसस्य
वेत्तेस्वराः ९० जिगीषोर्नृपायः प्रयातिपरिवारतां ९१ यथनारभमासास्य विमोहत्यादितापैरेः ॥ व्रजंति गुरातामथाः सदा
इवविहायसः ९२ यातज्यपाणिग्रहादिभालायां नधिकद्युतिः ॥ शकार्यतंतुप्रोत्तायां नायको नायकायते ९३ बाहुरय
मुपेजीतसत्तयपेक्षारसायनं ॥ सर्वयस्यैवमंगानिस्थास्तुनिवलदंतिच ९४ स्थानेशमवतंशतया व्यायामेवृद्धिरंगिनां
प्रायथावलभारंभोनिदानंक्षयसंपदः ९५ तदीशितारंवेदिनां भवांसमवमंसमं ॥ निहंयरीनेकपदेयउदात्तः स्वरानिव ९६
भावेदियंसावेकोतेजेतज्यश्वेदराफिति ॥ राजयक्षोवरोऽगारां समूहः सप्तहीमुजां ९७ संपादितफलसेनसपक्षः परमेदक ॥ कामके
शोवगुराणावासाः संधानमेव्यति ९८ ॥ शुभसत्ता यत्नाभितिनक्षमस्कंधं सवाधवः सहायमध्वरधूरं धर्मराजे विवक्षते ॥

माघ

२४

येचायेकालयवनेशः ~~व~~ रुक्मिण्युद्रमाययः॥ तमस्वभावास्तेष्वेवंप्रथो समनुयायिनः ८८ (उपजापः कृतज्ञेन तानाकोपय सहा १
तस्वयि॥) ग्राशुदिपयित्तमोपिसाधूनेद्यानिवानिलः ८९ बृहत्सहायः कार्योत्तंकोदीयानपिष्ठच्छतिसंभूयामोधिभयेति
महानद्यानगापठा १०० तस्यमित्रास्यमित्रोसेयेचयेचोन्नयेनृपाः॥ युनियुक्तंयैनेतेषांतारः स्नातः परे १०१ मरुविष्टा राम
यसकलमिथमुश्याय्यराजकं॥ हतजातमजातारेः प्रथमेनतयारिरा १०२ युष्मसंभ्राज्यत्वामतिमहोमस्कंधं सवांधवः
सहायमध्यरक्षुराधर्मराजोविवक्षते १०३ महामानो तुग्राहतिमजमानान् रिपूनां॥ सपत्नीः प्रापयंत्यब्धिंसिंधवेनगा
निम्नगाः १०४ चिरादपि वलाहोरोवहिनः सिद्धयेरिषु॥ ध्वानुवृत्तिदुःसाध्याः सुदुदोषिमनीकृताः १०५ मय्येस
रिवद्यः श्रेयाप्रीतयेनाकिनामिति॥ पुरोडाशानुजामिष्टमिष्टं कर्तुमलं तरां १०६ ६ ६ ६

प्रतिश्रुतं

प्रित्रस्वप्ने प्रतीक्षायै तत्प्रतीक्ष्यं प्रतिश्रुतं १०८

अष्टतं नायमसंतो मत्रजिह्वे जुहति शोभैव मंदरकुचकुमितां प्रोचिवरणा १०७ सहिष्ये रातमो गंगसि
सूने स हितियत्तवया विपतापि मनः सोऽपवागे कावामिनः सतः १०८ तीक्ष्णानां रुतुदावृद्धिः कर्मशांतं प्रता
पवत्तनोपतापि मनः सोऽपवागे कावामिनः सतः १०८ स्वयंकृतप्रशादस्य तस्याहो नानुमानि ब्रह्मयवधि
प्राप्य नानाया लंभवानपि ११० कुत्सा कुत्सविदतीर्थं चतः प्रशिद्ययः पदं पियां कर्तुं स ह तत्तलं विदिष्यं नृपः १११ अह
स्व त्रपदव्यासा स हतिः सन्निवंधना सद्यविद्येव नो माति राजनि रपस्पशा ११२ यज्ञा तदेवै देवै रुद्रव्यासयवेतनैः
मेधाः शत्रोरभिव्यक्तशासनैः सामवायिकाः ११३ उपेयिनं सिकर्तारः परे माजातशत्रवौ राजन्यकान्यपायै रैरका
थानि चैरे सतः ११४ शविशे मंसुते पांडोर्भक्तिं सति तन्मतिर्वैरायिता रस रलाः स्वयं मत्सरि शाः परे ११५

सविषे संसृते पांडोर्भक्तिं कव्यं तितन्यति ॥ वैरायिता रत्नरत्नाः स्वयं प्रसरिताः परे ११५ यद्वहामवि
 यो विपक्षमद्ये सह संवृद्धिमुजो विष्णुजः सः ॥ वलिपुष्टकुलादिनामपुष्टैः प्रथमं गच्छादधिरे
 रात्रवित्तैः ११६ सहजचापल्यो यः समुद्रतश्चलितदुर्वले पक्ष्मपरिग्रहः ॥ तव दुरासदविर्य
 विभ्रावसो शालमत्तं लभतामसुहृद्भराः ११७ इति विकशकलितार्थो मोदवीं वाचमेनामनुगतन
 यमागमिगहो दुर्नयस्य ॥ जनिममुदमुदश्याद्युक्ते रच्छीतोरः स्यलनियतमिषराश्रीमुतांशु
 वाकनसः ११८ संपूर्णसंभ्यत् १८ ३५ फागुनसुदी ८

१५०/२१ (४)

॥ राधादाः ॥

श्रीगणेशाय नमः कौवेरदिनागमपास्य मार्गमागसु शंभुसुरिवावतीर्णाः श्रुपेतयुद्धाग्निनिवेशसौम्यो हरिहरि
 प्रस्यमद्यप्रतस्ये ॥ जगत्पवित्रैरपि तनपादैः स्पृष्टं जगत्सूत्रमयुज्यतार्कः यतोवृहपोर्वचंद्रचारुतस्यातपत्रं वि
 सरं वक्ष्ये २ मृगात्सूत्रमलमंतरेण स्थितं प्रलया मरुयोर्द्वयं सः वेजिभितः पातुकसिद्धिं द्यौरन्तपूर्वप्रिय
 मंदुराशेः ३ चित्राक्षिरस्यापरिमोलिनाजानाभिर्मरीनामनरायसीभिः श्रुनेकद्या तुष्टुतास्मरस्मर्गो वदनस्याकृतिर
 तप वकारिष्ठे सोल्लसत्कांचनकुंडलाग्रप्रसुतगारुडमनरान्भाषा ॥ अर्चयेद्योचितमौलिकं ठपिच्छावधूतकलनामिवारः ५
 तदंगदेमंदरकूटकोटिद्याधृतेनेनेनयामयीनां ॥ वंदीयसाक्षीसि वितानकेन च कासयामासुत्तुल्लसंती ६ निसर्गिरत्नेर्व
 लयावनयता म्नाश्मरसिद्धिरितैर्न स्वयैः ॥ यद्योतताद्यापि सूरारिव द्यो विक्षोभनास कनपितैरिवासे ७ ॥ ६९

१५/११/७३

मा. ॐ भौयद्विज्योन्निप्रथकवाहावाकासगांठापयसः पतेततनेनोपमीयेततमालनीलमामुक्तमुक्तालतमस्यवक्षः सग
१ ८ तेनांनसांसारमयः पयोद्येद्वेमरिदीधितिदीपिताः अंतर्वसन् विंयगातसिंदोसाक्षादिवालप्यत
यत्रलोकः ८ मुक्तामयंसारसनावलंविभानिस्मयामप्रपदीनमस्य॥ अंगुष्ठनिष्कृतमिवोर्ध्वमुच्चैस्त्रिज्ञात
संसंततधारमंभः १० सद्रंनौलक्षस्थलनौलक्ष्मीरराजकचरपिशंगुवासाः विसृत्तैरंवरुहां रक्षाजामि
र्यमस्यसुखिप्रदोदसारः ११ प्रसाधितस्याथमद्युदिषोर्ध्वेयवृद्धमीरितियुक्तमेतत्॥ वपुष्यशेषेति
ल्लोककांतासानन्यकांताद्युरसीतरातु १२ कपाटविस्तारामनारमोरः स्थलस्थितमाललनस्यत
स्ययानंदिताशेषजनावन्त्रसर्वंगासंगिन्यपरेवलक्ष्मी १३ ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ + रमः

देत्याधिपप्राणमुवांनसनामुपेयुवाभूषणांक्षतेन॥ प्रकाशकार्कश्यगुरौ दद्यान्नास्तुनोतरुस्यः परिववृत्तेनं १४
 , प्राकर्मतेवोद्यमतिकशीयानयुन्नतयाकुचमं डलेन॥ ननाममद्योतिगुरुतमाजानितातमाक्रांत इवंगमनां १५
 यांयांप्रियः प्रैक्षतकातराक्षीसासाहियनम्रमुखी वभूव॥ निःशंकमयाः सममाहि तेष्ट्यास्तत्रांतरेजगुरुमं
 कटाक्षैः १६ तस्यातसीसूनसमाननासोन्नमन्मयुरवालमं डलेन चक्रेरारे जयजलाघः स रन्महवर्त १७
 वैकवारुः १८ विशेषेण विग्रहते ददुया मुतेविशक्तिः कचिदस्वलंती नित्यं हरेः सन्निहितानिका मंकोमोदकी मोदय
 तिस्मचेतः १९ नैकवलयः स्वतया मुरारे नव्यसाधारणा तांदधानः ययर्थमुद्वेजयितापरेषां नान्मापितसेवसन्कोभूत १९ न
 (जीतमभ्युन्ननति कदाचिस्तेरांतिप्राप्तगुणां कियाम्) विधेयमस्यानेवदंतिस्थं क्वचनमित्रमित्रदृष्टीयः ॥ २० ॥ ६१ ६१

मा.

२

प्रवृत्तमंतीं वृद्धी रत्नादः कुक्ष्या र्णावा य र्णा च रे क हं स मं दानिला पूर क तं दधानो नि ध्वानु म प्रु य तपं च न्न्यः २१
रराज संपाद कामि पृ सि देः सुर्व सुदि ह्य प्रति वि द मार्गं म हार यः पुष्य रं रं यां गो शि प्रं दै पा ना य र्णा वि रुढः
३२ ध्वं जगत् धा मा द कृ द शै थ रौ रेः संक्रांत मूर्ति म रिमि मे टि नी वृ ॥ क र्णा व त स्ता स यि हं र सा या स्त लं वि
वि द नि वृ प न्न म ॥ ३३ यि या स तं स्त स्य म ही द्य रं ध्र नि द न्नी था न् प ट ह प्र रा यः ॥ ज लं त र रा
व म हा ज नै धः स द्या त रा रा प त र यां च का र २४ य त स म त्ता जि ग तं जि ग म ध्र त्री द्य रि त्वाः क रि ना त तो
धः ॥ म हा न रा भु म्भ शि रः स ह स स रा य क व्य म न्ज ॥ प्र स स्त २५ य थो द्य कै स्तो र रा सं ग मं म न्था व न म्नी कृ त के नानि
क्रिया फ ला नी व सु नी म्ना जं सै थ्या नि से मा न्य य म न्य य स्त म् २६ श्या मा रु रौ र्य र सा दान् तौ ये रा लो डि ताः फां च न च प रा माः ॥ २७
ने मि म ग्नेः शि ति कं ठ पि च्छ य द्य त म्भु द्दि रे र थो धैः ३७ न वं ध या मा स म हा ज न न शि रं सि ने जो द्दि ति मा जि मा म्भ य च वृ ता ष्ट प
द म्भि रे राः पा दा ह तो य स द श ग री म्भाः २८ नि क च य मा नो य द्भिः क यं चि न्त्त ह र्य द्धि पि प र म्पा य न् ध्र वं म्भु र्मा म्भ रु धः क री

सं

न

राम

२

७

वशि कप यो कृतानि यत्र समागते रं नुमिरं डराशिः लोलैरलो लघुति नानि मृणान् रत्नानि रत्ना करत्ता मया प३८ प्रसभ्यतः स३
 केमल रत्न शौनवानिधिः फेनोपेन दृष्टासः यत्रापेदा तुमिकोप तं विस्तारयामा सात रं गहमेः ३८ वच्छा लुत्तुगतया यिनेतु दूर दू यस्थोप
 तस्य गारस्य महेर्मि विर्यो ह तयां चेतार्थैः विद्रादि व्याख्या शठते विमिश्रे ४० फुल्लेनेन ज जादये स प्राकार मित्या सहस्रानि विदुः रमन्तरो यो मृश
 मं च वर्षा जेन यस्या बहि रं वरुहः ४१ यदं नाना रूप मरूपता याः किंचि दुःसां मत कमि च तौ मिः प्राशद्ये तो दाम नु रं सरो मि श्रये प्रजाः स्यः
 सनि मे स चित्ताः ४२ सुतनु पारं शुभी विजा ले वि निरुता क्कारि के तो घपं कोः ॥ यत्तु घनायः क्षराय सुयस्या न्नो गता दय इव व्य राजन् ४३ को ते दुःखं
 तो पल कुट्टि मेष प्रतिमप हर्म तले पुयस्या उच्चै रघयाति प यो मुचे पि समूह मरुः पय सां प्रगा ह प्र ४४ रौ तो हिया यत्र निशम्य दीपान् जाला गता
 व्योधि गृहं गृहि रापः किं यु विह डाले क्षरा मीषरा म्यो वै इय कुट्टे य शशिद्यु तिन्यः ४५ यस्या मति स्मृता तया गृहे व विधा तु माले स्य
 मद्रा कु वंतः च कु यवानः प्रतिधिं विता गाः सजी व वित्रा इव रत्न म्रितीः ४६ सा वरयि माजां प्रतिमा गता नं लक्ष्ये रमरा पाद यां गनानां

स३
३

स३
३

यस्या कपोलैः कलेवो तद्या म स्त मे षे मे जेम राशिः दुप रा श्रीः ४७ शु कां गनौ लोपल निमित्तानां लिपे पुता सा गृहे दे हली नां ॥
 यस्या मलि देव न च कु रेव नु द्या ग नो ग मय गो रानि ४८ गोपान सौ वृक्ष रा म स्थिताना मालं विमिश्र द्र किं सां कलापैः ॥ हरि ना शिष्या म
 तृणा मि रा मे ग हा सि नी धै रिव यत्र रेजुः ४९ ॥ वृह तु लै रय तु ले वि ता न माला पि न दे र पि चो वि ता नैः ॥ रिजे वि चि त्रै र पि या सा चि त्रै
 गृहे वि शार पि नु रि शा लेः ५० चि त्रं मया कु त्रि म पा वि पतः क्पात पा लो षु नि के त ना नां सा र्जा र म यान ता नि श्रव लां ग य स्या ज नः कु त्रि
 म मे व मे ने ५१ वि ता नि प्र ति ष्ठे पि नु र वा र वि दे व च ज न म्म र प्र घ्न क्कार म्म ती त न द्रा व प या नि यत्र प्र डा द द मृ गा शि व य वा द्य क्पात ५२
 यस्या मति प्राप्ता यतीः पता क्का रा ग वि वि का गति प र्च यती ॥ यस्या म मे वं त न म द्जी काः स मं व द्यु नि क्त व मि र्व ल नी धु
 यानः ५३ मुं ग धि ता न प्र ति य ल्पू र्वा वि ल्पति यत्र प्र म य य द्सा म धु ति व क्का शि च का ति नी ना ना मो द क र्म य ति हा र मी
 ५४ र तां त रे य व ग हा त रे व वि त दि नि र्यु ल पि रं क नी क्का स्ता नि मृ द म न य सां ग रौ ते वा ति ह मा प स्य रं मं ग ना नां ५५ धा न्ने व पि स्य वृ त रे व
 तस्य च्छा नि ना री कु य म र ले ष ॥ प्रा का रा सा म्य द धु रं व रा शि न ना मृतः के व ल म र्थ तो र पि ५६ य स्या म जि ह्वा म रु ती म र्थ म्मा काः सी मा न म हा य त
 यो य जंतः ॥ जि नै र जा त स व ल नै र्जा त इ ये य म्म च्य त वि नी त मा गाः ५७ प त र स्य र्थि परा ध्यै रु पाः पो रं जि यो य व वि द्या य वे धाः प्री नि मि त प्रा ह

श्री गणेशाय नमः ॥ मुनिरुवाच ॥ ध्यायेत्सिंहं गतं